

Korhoenders op de Sallandse Heuvelrug

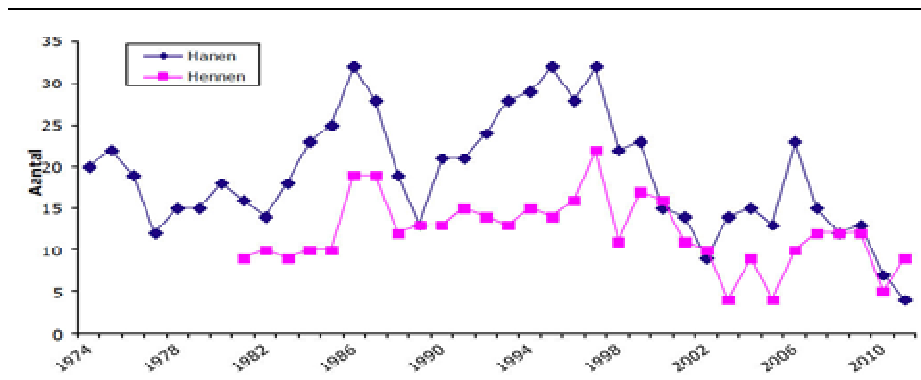
Sallandse Heuvelrug

De Sallandse Heuvelrug ligt tussen de dorpen Hellendoorn, Haarle en Holten. Het gebied behoort tot Nationaal Park de Sallandse Heuvelrug en is circa 5.000 hectare groot: het grootste aaneengesloten droge heidegebied van West Europa. Hiervan bestaat ruim 1.200 hectare uit droge en natte heide. De Sallandse Heuvelrug is een Natura 2000 gebied. Het Europese netwerk van beschermde gebieden moet ervoor zorgen dat er geen planten en dieren meer verdwijnen.

Korhoenders

De beste graadmeter voor een kwalitatief goed habitatype is het voorkomen van alle kenmerkende soorten van zowel flora als fauna. Eén van de vogelsoorten die bij uitstek hierin thuis hoort is het korhoen. Jarenlang was de stand van het korhoen op de Sallandse Heuvelrug kritisch maar stabiel. Sinds de jaren negentig van de vorige eeuw daalde deze stand langzaam. Vanaf 2008 is er geen reproductie van het korhoen, waardoor de stand in een versneld tempo afnam.

bron: Alterra

In een laatste poging om het korhoen voor Nederland te behouden zijn in 2012 en 2013 respectievelijk 5 en 25 korhoenders uit Zweden bijgeplaatst. Met het bijplaatsen is tijd gewonnen om onderzoek te doen, dat moest uitwijzen of een gezonde populatie korhoenders op de Sallandse Heuvelrug nog mogelijk is. Tegelijk heeft dit het project geholpen om verdere inteelt in de korhoenpopulatie te voorkomen, zodat de overlevingskans van het korhoen in Nederland groter wordt. Ondanks een hoge mortaliteit door predatie tijdens de eerste weken, kan over het bijplaatsen gesteld worden dat de Zweedse hanen met de balts hebben meegedaan en enkele Zweedse hennen gebroed hebben op de Sallandse Heuvelrug. Uit monitoring blijkt dat er circa 15 korhoenders (8 hanen en 7 hennen) in het gebied zijn. Additioneel is recentelijk is een toom met juveniele korhoenders waargenomen.

Onderzoeken

Parallel aan het bijplaatsen is door verschillende onderzoeksbureaus onderzoek verricht naar kuikensterfte, genetisch, plant- en leefkwaliteit, infecties/virussen en een modelstudie naar het leefgebied. Samengevat levert het de volgende resultaten op:

- Mede door stikstofdepositie is de soortenrijkdom van de heide ook in breder verband (insecten, reptielen, planten en vogelsoorten) afgenomen.
- De laatste decennia is de genetische variatie van de aanwezige korhoenpopulatie met meer dan de helft teruggelopen. Het is aannemelijk dat het steeds lagere percentage uitgekomen eieren in recente jaren het gevolg is van deze lage genetische variatie.
- Bijplaatsing van Zweedse korhoenders heeft geleid tot vergroting van de genetische variatie. De draagkracht van de huidige populatie is echter nog zeer minimaal.

- Sinds 2008 tot 2012 zijn er geen jongen meer grootgebracht. De kuikens die werden geboren gingen rond het einde van de eerste levensweek dood. Voedselschaarste is hiervan de meest aannemelijke hoofdoorzaak. Ook leden korhoenkuikens in hoge mate aan tekenbesmetting, maar het is onduidelijk hoe dit heeft bijgedragen aan hun vroegtijdige dood.

Uit de consultatie van de onafhankelijke wetenschappelijke commissie en de internationale deskundigen tijdens de expertmeeting zijn de volgende conclusies te trekken.

1. De huidige populatie is te klein om goed te functioneren: de genetische variatie is gering en de kans op uitsterven is groot door toevallige omstandigheden. Bijplaatsen van korhoenders uit gezonde populaties kan de populatie op de Sallandse Heuvelrug vergroten en genetisch versterken.
2. Voor de geconstateerde kuikensterfte is, naar de huidige inzichten, verbetering van de voedselsituatie door het treffen van de juiste maatregelen op de Sallandse Heuvelrug essentieel; Brongerichte maatregelen gaan daarbij vóór effectgerichte maatregelen. Effectgerichte maatregelen richten zich op herstel en kunnen als overgang dienen, maar zijn geen oplossing voor het fundamentele milieuprobleem van een onvoldoende draagkrachtig leefgebied.
3. Om het leefgebied van het korhoen ook op de lange termijn voldoende draagkracht te laten behouden dient het leefgebied te worden uitgebreid. Hierdoor wordt uitwisseling van deelpopulaties mogelijk gemaakt zodat uiteindelijk een metapopulatie ontstaat. Deze uitbreidingen kunnen ook bestaan uit overhoeken en niet intensief bewerkte landbouw- en weidegrond.

Advies en aanbevelingen

Vogelbescherming Nederland, Staatsbosbeheer en Vereniging Natuurmonumenten zijn gekomen tot een advies aan staatssecretaris Dijkema, ministerie van Economische Zaken en Provincie Overijssel:

- Prioriteit op het op orde brengen van de kwaliteit van het leefgebied van het korhoen en het opheffen van de geïsoleerde ligging, ten bate van het totale landschap-ecologische systeem, met zijn metapopulaties van heidesoorten. Concreet gaat het om het versterken van de Sallandse Heuvelrug met haar randzones, maar ook het treffen van soortgelijke maatregelen rond nabij gelegen natuurgebieden als het Wierdense veld, de Lemelerberg en de Borkeld.
- Het bijplaatsen van Zweedse korhoenders, tot de tijd dat de kwaliteit van de heide is hersteld, kan zorgen voor onnodig veel sterfte onder de bijgeplaatste dieren. Dit achten de genoemde organisaties vanuit ethisch oogpunt ongewenst. Wanneer blijkt dat de interne kwaliteit is verbeterd en het leefgebied is uitgebreid met succesvolle reproductie als uitkomst, kan incidenteel worden bijgeplaatst om de populatie te versterken. Er moet daarbij wel zicht zijn op een duurzame instandhouding van de aanwezige populatie; een infuussituatie is niet gewenst.

De organisaties doen ook een aantal aanbevelingen om samen met overheden te werken aan:

1. Het uitvoeren van beheermaatregelen welke genoemd worden in het concept beheerplan Natura 2000 en geadviseerd worden in de recent uitgevoerde onderzoeken naar de kwaliteit van de heide en de populatie van het korhoen.
2. Het monitoren van de effecten van de uit te voeren beheermaatregelen, gecombineerd met voortgezette monitoring van de bestaande korhoenpopulatie.
3. Het realiseren van een situatie waarin de huidige geïsoleerde ligging van de Sallandse Heuvelrug is vervangen door een grootschalig Natura 2000-kerngebied, omringd door een aantrekkelijke bufferzone. Er moet een situatie komen waardoor op middellange termijn uitwisseling tussen een metapopulatie en satellietpopulaties mogelijk is. Dit moet zijn uitwerking te krijgen in het Nationaal Natuur Netwerk en zijn uitvoeringsagenda. Wij adviseren een onafhankelijke commissie de mogelijkheden te laten verkennen en op korte termijn met een kansrijkheidskaart te komen om hieraan invulling te geven.

4. Het uitvoeren van een pilot, in samenwerking met een collectief van boeren en natuurbeheerders, voor grootschalig agrarisch natuurbeheer in de bufferzone als significante bijdrage aan de kwaliteit van het Natura 2000-gebied en de beleving van het Nationaal Park De Sallandse Heuvelrug.